

Epiloog: veerkracht kranten geeft hoop

MARC DE KONINCK EN ELLEN DE VRIES¹

Begin 2008 biedt de gezondheidstoestand van de Surinaamse dagbladpers een wisselend beeld. Er lijkt voldoende veerkracht aanwezig om de problemen die er zijn het hoofd te bieden. Belangrijk is dan wel om te investeren in kwaliteit en in journalistieke opleidingen. Deze thema's komen naar voren in een rondetafelgesprek met de Surinaamse auteurs van dit boek en in interviews met uitgevers, hoofdredacteurs, docenten journalistiek en de directeur van een marktonderzoeksbureau.

Hoewel Suriname nog geen half miljoen inwoners telt,² verschijnen onafhankelijk van elkaar maar liefst vier Nederlandstalige betaalde dagbladen (gratis kranten zijn er niet): *de Ware Tijd*, *De West*, *Times of Suriname* en *Dagblad Suriname*.³ Ze zijn geen van alle noodlijdend. Het aantal van vier vormt een verdubbeling ten opzichte van nog maar een paar jaar geleden. Dat is niet slecht in vergelijking met bijvoorbeeld Nederland, dat op een bevolking van zestien miljoen 'slechts' 31 kranten (landelijke, regionale en gratis dagbladen) telt.⁴ In Suriname zijn er dus per inwoner vier maal zoveel kranten.

Oplagecijfers en lezers

De totale oplage van de vier Nederlandstalige Surinaamse dagbladen zou anno 2007 volgens opgaven van de media zelf tussen de 60.000 en 70.000 exemplaren liggen. Zou... want het blijkt onmogelijk een nauwkeurig getal vast te stellen. Alleen *Times of Suriname* publiceert officieel haar oplagecijfers.

George Findlay, algemeen directeur, hoofdredacteur en uitgever van *De West*, verklaart dat de oplage van zijn krant op werkdagen 7.000 en op zaterdag 12.000 exemplaren bedraagt. Faried Pierkhan, uitgever van *Dagblad Suriname*, drukt naar eigen zeggen dagelijks 15.000 exemplaren; tijdens vakanties zakt dat aantal naar ruim 14.000. Redactiecoördinator Dennis Samson van *Times of Suriname* beschouwt zijn krant met een oplage van 23.000 als de grootste van Suriname; eind 2007 hoopt hij op 25.000 uit te komen. *De Ware Tijd* houdt de oplagecijfers liever voor zich. Maar directeur/uitgever Steve Jong Tjien Fa noemt de oplage van zijn krant nog steeds 'gunstig' ten opzichte van de andere kranten. Volgens onze schatting rollen er bij deze krant dagelijks tussen de 16.000 en 20.000 exemplaren van de drukpers.

Geen van de vier hecht trouwens geloof aan het aantal gedrukte exemplaren dat de concurrent noemt. Misleiding van de adverteerder speelt allicht een rol in de geheimzinnigdoenerij en het gegoochel met getallen. Findlay van *De West*: "Ik heb sterk de indruk dat sommige krantenconcerns aanzienlijk meer exemplaren drukken dan ze werkelijk aan de man brengen. Die kunnen naderhand dat papier weer ophalen en verbranden."

Gegevens die operationeel directeur Leo Hagens van Het Diensten Centrum (HDC)

verzamelde, kunnen misschien uitkomst bieden als het gaat om de vraag welke krant het meest gelezen wordt. HDC doet sinds 2005 marktonderzoek in Suriname. Het recentste onderzoek is van eind 2006, toen het mediagebruik in vier dichtbevolkte districten in kaart werd gebracht: Paramaribo, Wanica, Nickerie en Commewijne. Uit dit onderzoek bleek dat *de Ware Tijd* de meeste lezers bereikte met een markt-aandeel van 55 procent. Daarna volgde *Dagblad Suriname* met 32, *Times of Suriname* met 27 en *De West* met 5 procent. Het aantal lezers van de internetedities was te verwaarlozen.⁵

Suriname heeft veel dubbellezers. Slechts zestien procent van de lezers houdt het bij één krant, het merendeel leest daarnaast nog andere kranten. Dat wil niet zeggen dat men al die kranten ook kóópt. Kranten worden vaak doorgegeven aan familieleden of burenen. Ook het kantoor is een plek waar kranten in grote hoeveelheden gespeld en vervolgens aan collega's overhandigd worden. Samson van *Times of Suriname* weet dat er ministeries zijn die alle vier de kranten op verschillende kantoren laten bezorgen. Op sommige kantoren kopen medewerkers zelf diverse dagbladen die ze dan onderling uitwisselen. Volgens auteur Nita Ramcharan, oud-hoofdredacteur van *de Ware Tijd* en *Times of Suriname*, werd om die reden *de Ware Tijd* vroeger op zaterdag – immers een vrije dag – in een lagere oplage gedrukt dan door de week. Tegenwoordig is de zaterdagse oplage juist hoger dan de doordeweekse, aldus uitgever Steve Jong Tjien Fa. Ook *De West* verkoopt op die dag aanzienlijk meer exemplaren, omdat dan het spraakmakende katern Keerpunt verschijnt.

Al bestaan abonnementen ook,⁶ zeven van de tien lezers kopen hun krant in de losse verkoop, vaak op straat. De totale oplage van de kranten is de laatste jaren vrij stabiel gebleven, zeggen de uitgevers. Auteur Lila Gobardhan, opleidingscoördinator Nederlands van het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL) in Paramaribo, signaleert echter de trend dat 's morgens minder kranten gekocht worden. “Dit komt doordat radiostations al vanaf zes uur in de ochtend een uitgebreid krantenoverzicht brengen, waarin ook het nieuws uit *De West* van de vorige avond is opgenomen. Dat beïnvloedt het koopgedrag 's ochtends. Aan het eind van de morgen kun je de overgebleven kranten zien liggen bij de colporteurs. De ene keer een stapel van *de Ware Tijd* – wat vroeger ondenkbaar was⁷ – en de andere keer van *Times of Suriname* of *Dagblad Suriname*.”

Geen enkele krant is er de laatste decennia in geslaagd de gouden oplage van 45.000 exemplaren te evenaren die *de Ware Tijd* vroeger had. Voormalig hoofdredacteur Leo Morpurgo herinnert zich dat de krant deze piek bereikte in 1980. Twee jaar later legde legerleider Desi Bouterse een reeks dag- en weekbladen een verschijningsverbod op. *De Ware Tijd* mocht als enige krant blijven verschijnen, maar werd onder censuur gesteld. De oplage duikelde prompt naar achttienduizend.⁸ Morpurgo: “De lezer beschouwde de krant alleen nog maar als een bulletin van de militaire dictatuur.” *De Ware Tijd* is nog steeds de meest gelezen krant, maar heeft ingeleverd op in elk geval de nieuwkomers in de 21ste eeuw: *Dagblad Suriname* en *Times of Suriname*.

Redactionele bezetting

Ook wie onderzoek doet naar de journalistieke kwaliteit van de Surinaamse pers belandt in een mistig landschap van schimmige cijfers. De redactionele kwaliteit is immers deels af te meten aan de omvang van de redactie en het opleidingsniveau

van de redacteuren. Maar die vaststellen valt niet mee. De colofons vermelden lang niet alle medewerkers. Het verschil tussen fulltime en parttime journalisten is veelal lastig te kwantificeren, temeer omdat met name de nieuwe dagbladen ook radio- en tv-zenders hebben en alle vier de kranten online-edities beheren. Het verschil tussen journalistiek en technisch georiënteerde redactieleden is niet altijd helder.

Maar op het eerste gezicht ziet de bezetting van de redacties van de Surinaamse dagbladen er vrij gezond uit. De cijfers komen in de buurt van de grove formule bij Nederlandse kranten van één redacteur per duizend abonnees. *De Ware Tijd* zegt dertig redacteuren (inclusief hoofdredactie) in dienst te hebben, wat gezien de door ons geschatte oplage van tussen de 16.000 en 20.000 heel royaal zou zijn. *De West* kan het volgens eigen opgave met “zes of zeven” journalisten af. *Times of Suriname* beschikt over “twintig fulltime journalisten”, maar volgens redactiecoördinator Dennis Samson zijn maar twee of drie daarvan te betitelen als ervaren journalisten. Dat geeft aan dat kwantiteit en kwaliteit soms ver uiteen kunnen liggen. *Dagblad Suriname* zegt 25 fulltime redacteuren in dienst te hebben, maar met name bij dit blad werken zij tevens voor de aan de krant gelieerde radio- en televisiezenders.

Suriname is groot, vele malen groter dan Nederland, maar er bestaat nauwelijks een binnenlands correspondentennetwerk. Alle vier de dagbladen zetelen in Paramaribo. Veel krantennieuws is dan ook hoofdstedelijk van aard. Een paar kranten hebben correspondenten in grote districten als Nickerie en Marowijne, maar in het dunbevolkte, grootste en moeilijkst te bereiken district Sipaliwini, vaak aangeduid als het Binnenland, zijn die er niet of nauwelijks. Hooguit maakt de krant er gebruik van informanten. De watersnoodramp van 2006 had als enig gelukkig bijverschijnsel dat journalisten vaker dan voorheen naar het Binnenland afreisden om ter plekke verslag te doen van de gebeurtenissen. Zo konden ze een netwerkje van informanten opbouwen dan wel bestendigen. Op dit moment zorgen de nationale telefoonmaatschappij Telesur en enkele nieuwe providers voor een betere telefonische ontsluiting van het Binnenland. Of dat positieve gevolgen zal krijgen voor de media-aandacht voor dit gebied, moet nog blijken. Suriname kent geen regionale dagbladen, maar wel nieuwsbladen met nieuws over de regio of het district, zoals in Marowijne de *Marwina K'ranti* en *Albinakrant*, en in Para de *Parakoranti*.⁹

Ook buitenlandcorrespondenten zijn schaars. Buitenlands nieuws wordt voornamelijk betrokken van persbureaus, of wordt van nieuwssites geplukt. Vooral de site van Radio Nederland Wereldomroep is populair.

Onafhankelijkheid van de kranten

Van een verstrengeling van politiek en krantenbedrijf, zoals in de tijd van Jopie Pengel, is geen sprake meer. De verschillende auteurs van dit boek zijn het erover eens dat journalisten bij de bestaande dagbladen in Suriname kritisch jegens de politici, de overheid, het leger en het bedrijfsleven kunnen opereren. Toch lijkt de mate van redactionele onafhankelijkheid van krant tot krant te verschillen.

De overheid heeft volgens sommige uitgevers de onaangename gewoonte om journalisten of kranten te ‘straffen’ voor onwelgevallige publicaties. Dat kan door een dagblad overheidsadvertenties te onthouden, abonnementen van ministeries op de krant stop te zetten, geen persberichten meer aan de redactie toe te sturen, of individuele verslaggevers niet meer uit te nodigen voor persconferenties. “Er heerst

een plantage-achtige rancune,” stelt uitgever Findlay van *De West*, die relatief veel last heeft van zulke sancties. Mede-slachtoffer Pierkhan van *Dagblad Suriname* meent: “Wil je niet gechanteed kunnen worden, dan moet je als krant ook zonder de overheid kunnen draaien.” En dat kan hij, hij is niet afhankelijk van overheidadvertenties. Ook *Times of Suriname* had er in het verleden last van niet uitgenodigd te worden voor persconferenties. “Maar inmiddels kan men niet meer om ons heen,” gnuift redactiecoördinator Samson. Overigens ontkent Sabitrie Gangapersad, waarnemend hoofd van de Nationale Voorlichtings Dienst (NVD), dat er ‘gestraft’ wordt. “Sinds ik hier werk bij de NVD, heb ik dat nog nooit meegemaakt.” Jong Tjien Fa van *de Ware Tijd* zegt als enige uitgever er geen ervaring mee te hebben dat de overheid zijn krant advertenties, persberichten of uitnodigingen onthield.

Binnen de dagbladbedrijven bestaat volgens de geïnterviewde woordvoerders een redelijke scheiding tussen redactie en commercie, ook al is bij geen ervan de onafhankelijkheid van de redactie per statuut gegarandeerd.¹⁰ Het redactiestatuut waarmee *Times of Suriname* in 2003 van start ging, werd al gauw door de uitgever ingetrokken omdat hij ontevreden was over de oplagecijfers. Desondanks is volgens Samson de redactionele onafhankelijkheid voldoende gewaarborgd. *De Ware Tijd* heeft als enige een Mission Statement. “*De Ware Tijd* heeft als missie een zo breed mogelijk publiek te voorzien van objectieve en betrouwbare informatie en nieuws,” aldus uitgever Jong Tjien Fa. Uitgever Pierkhan van *Dagblad Suriname* zegt over de verhouding tot zijn redactie: “De enige afspraak die ik met mijn redacteuren heb is: als je twijfelt of je iets kunt publiceren, bel mij dan. Want ik kan strafrechtelijk vervolgd worden, de journalist niet.”

Er is geen journalist in Suriname die verwacht dat binnen afzienbare tijd enige krant wel met een redactiestatuut gaat werken. Want geen enkele uitgever – in het geval van *De West* en *Dagblad Suriname* tevens hoofdredacteur – is bereid de zeggenschap over de inhoud van zijn redactionele kolommen af te staan aan zijn medewerkers. Uitgever Jong Tjien Fa van *de Ware Tijd* vindt een redactiestatuut een ‘Nederlands fenomeen’. “Surinaamse mediawerkers zullen op het gebied van journalistieke onafhankelijkheid hun eigen ontwikkeling moeten doormaken, al dan niet in lijn met het Nederlandse model.”

De Ware Tijd hield wel als enige krant lange tijd vast aan een informele traditie waarin de eigenaar zich niet bemoeide met de redactionele inhoud van de kolommen. Totdat in 2001 de toenmalige hoofdredacteur Nita Ramcharan in conflict kwam met uitgever Steve Jong Tjien Fa. Deze had kritiek op haar beleid, maar Ramcharan vond dat de uitgever zich te veel met de inhoud bemoeide. Uiteindelijk werd ze geschorst.¹¹ Bij *Times of Suriname*, waar Ramcharan in het nulnummer en de eerste editie demonstratief een redactiestatuut volgens Nederlands model liet afdrukken, gebeurde min of meer hetzelfde. Dit keer stapte Ramcharan zelf op.

Omdat er geen redactiestatuut is, zijn Surinaamse journalisten bij onenigheid over de inhoud van de krant min of meer overgeleverd aan de macht van de uitgever. Ze kunnen ook niet terugvallen op de steun van een journalistenvakbond die juridische bijstand verleent en optreedt in geval van een arbeidsconflict. Er is wel een Surinaamse Vereniging van Journalisten, die 45 geregistreerde leden zou tellen, maar die heeft zeker niet de macht van een vakbond.

Kwaliteit van de journalistiek

Er zijn bij alle vier de kranten en ook bij de Surinaamse radio- en tv-stations met enige regelmaat incidenten die rieken naar zelfcensuur en censuur. Eigenaren van kranten grijpen soms in, als ze menen dat hun economische en andere belangen door bepaalde berichtgeving geschaad zullen worden. De regering heeft de neiging zich te willen bemoeien met de inhoud van de ‘eigen’ staatsmedia (waaronder de televisie-omroep STVS). En ook particulieren schromen niet druk uit te oefenen. Maar geen van de Surinaamse auteurs van dit boek ziet dat als het grootste probleem van de hedendaagse pers. Nee, een veel acuter gevaar voor de onafhankelijke journalistiek in Suriname vinden ze het gebrek aan vakkundige journalisten. Dit betekent bijvoorbeeld dat hoor en wederhoor niet vanzelfsprekend worden toegepast. Ook klinkt het credo ‘één bron is geen bron’ nog lang niet op alle redactie burelen. Nita Ramcharan meent dat de kwaliteit de sleutelkwestie is. “Als journalisten hun vak verstaan, zullen zelfcensuur en censuur afnemen.”

Tijdens de samenspraak met de Surinaamse auteurs van deze bundel regent het bittere klachten over de kwaliteit van de dagbladredacties. Ramcharan, die nu onder meer werkzaam is als docent journalistiek in Paramaribo, meent: “De kwaliteit van de redacties is enorm achteruitgegaan in de loop der jaren. Eigenaren van kranten nemen goedkope krachten in dienst. Die zijn nauwelijks getraind in de journalistiek, kennen het abc van het vak niet. Bijna alle berichten zijn een puinhoop.”

Lila Gobardhan, docent Nederlands aan de lerarenopleiding, vindt vooral het niveau van *Dagblad Suriname* zorgelijk. “Ik ben verbaasd te zien welke mensen bij die krant werken. Verschillende studenten die nauwelijks een paar maanden of het eerste jaar van de opleiding Nederlands hebben gevolgd, schrijven de krant zowat vol of brengen nieuwsitems op tv. Het doet gewoon pijn aan mijn oren en ogen.”

Uitgever Faried Pierkhan van *Dagblad Suriname* kaatst de bal echter terug. Het journalistieke peil van zijn krant is te herleiden tot de kwaliteit van de studenten die door de opleidingen worden afgeleverd, vindt hij. Ook auteur Hans Breeveld, docent aan de Anton de Kom Universiteit in Paramaribo, stelt: “Het onderwijsniveau in Suriname is over de hele linie sterk verslechterd en dat vind je dan ook terug in de kranten.” Het structurele gebrek aan goed geschoolde en ervaren journalisten pakt echter voordelig uit voor een ‘simpele’ krant als *Dagblad Suriname*. Die redactie maakt volgens auteur en geschiedenisdocent Jerome Egger welbewust een krant “voor mensen die eigenlijk geen krant lezen”. Ook uitgever Pierkhan benadrukt dat het keuzes is om het taalgebruik eenvoudig te houden. “We gebruiken geen gewichtige taal, geen woorden die de man van Leiding [lees: van het platteland] niet gebruikt.”

Hun stevige onderlinge concurrentie maakt dat de kranten dagelijks relatief veel redactioneel gevulde pagina’s moeten brengen, hetgeen voor een hoge werkdruk zorgt. Ook freelancers worden vaak verplicht een minimum aantal stukken in te leveren. Suriname kent geen persbureaus meer, die kopij kunnen leveren. De combinatie van hoge werkdruk en geringe journalistieke scholing is aan de kranten af te zien. Veel berichten zijn warrig en incompleet omdat de bedreven schrijvershand ontbreekt. Bovendien nemen redacteuren er maar al te vaak hun toevlucht toe persberichten van instanties en ministeries (vrijwel) letterlijk over te nemen.

De kranten brengen wel bijna dagelijks commentaren, vaak zeer omvangrijk en fel van toon, afkomstig van de hoofdredacteur cq uitgever/directeur/eigenaar of van gastschrijvers met uitgesproken meningen. Dat gebruik levert, in combinatie met

de journalistiek povere inhoud van de rest van de kolommen, kranten op waarin tussenliggende genres als diepgravende achtergrondverhalen, analyses en interviews node worden gemist. Alleen de Ware Tijd biedt ruimte voor achtergrondverhalen in de zaterdagbijlage Kompas. Het algemene beeld is dat de kranten onvolledige berichtgeving over bepaalde zaken combineren met heftig commentaar op diezelfde zaken, terwijl de lezer dan in het duister tast over wat er precies aan de hand is.

De auteurs van dit boek zien voorlopig geen verbetering optreden in de kwaliteit van het werk van jonge collega's. Freelance journalist Chandra van Binnendijk stelt vast: "Niet alle eigenaren van kranten zijn gesteld op het binnenhalen van mensen van een bepaald niveau. Die kunnen eisen gaan stellen aan de inhoud van het medium. Ook kunnen ze de eigenaar in een moeilijk parket brengen als een aanklacht wordt ingediend." Auteur en directeur van een onderzoekscentrum Deryck Ferrier vindt: "Jonge journalisten in ons land stralen geen enkele autoriteit uit. Ze zijn geen partij voor iemand als president Venetiaan wanneer ze die moeten ondervragen." En Henry Cameron, columnist bij *De West* en eindredacteur bij *Dagblad Suriname*, met een lange staat van dienst in krantenland, meent: "Journalisten gingen vroeger meer op zoek naar nieuws en bleven niet achter hun bureau zitten. De journalisten van tegenwoordig zijn niet toegewijd aan hun vak."

Sommige grote figuren uit de Surinaamse persgeschiedenis waren misschien al te maatschappelijk betrokken en in die zin geen schoolvoorbeeld van onafhankelijkheid, maar journalisten van het kaliber van Rudi Kross, Jozef Slagveer, Johnny Kamperveen, Leo Morpurgo en David Findlay zijn er niet meer. Aan hun eruditie, passie en kritische houding kan het overgrote deel van de huidige journalisten niet tippen. Dat vindt ook Nita Ramcharan, die volgens veel van haar collega's zelf nu de enige journalist in het land is die zich kan meten met de klassiekers. Vraag Leo Morpurgo wie vandaag de belangrijkste journalist van Suriname is en hij hoeft geen seconde na te denken: "Nita. Met kop en schouders ..."

Journalistieke opleiding

Hoop op betere journalistieke scholing is er nauwelijks. Er is een gespecialiseerde journalistieke opleiding op hbo-niveau aan de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuur Onderwijs (AHKCO) in Paramaribo. De ambities zijn hoog, maar het aantal studenten dat daadwerkelijk afstudeert is schrikbarend laag. In ruim twintig jaar tijd hebben slechts negentien cursisten de school gediplomeerd verlaten. En de kwaliteit van deze afgestudeerden laat ook nog eens te wensen over, vindt Nita Ramcharan, zelf docent aan de opleiding. "De academie is te weinig praktijkgericht. Afgestudeerden hebben daardoor niet automatisch de vereiste kwaliteiten, ook al mogen ze zich bachelor noemen." Ook de stages zijn volgens haar van te korte duur om voldoende praktische vaardigheden te verwerven.

Het enthousiasme voor de opleiding is niettemin groot. Jaarlijks melden zich tientallen cursisten aan, maar de in 2006 overleden cursusleider Robert Wijdenbosch constateerde tot zijn verdriet dat veel studenten nog tijdens de studie, soms al in het tweede jaar, een baan krijgen aangeboden door kranten en vooral door de vele radio- en tv-stations. Bovendien verkiest een deel van de afgestudeerden uiteindelijk een andere (beter betaalde) baan. Jane Kolf-Berggraaf, de huidige cursusleider van de journalistenopleiding, bevestigt dat veel afgestudeerden niet in het vak terechtkomen. Ook de eigen opleiding die *Times of Suriname* was gestart, en die na een

korte tussenstop weer is begonnen, heeft maar een handvol praktiserende journalisten opgeleverd. En de meesten van hen zijn volgens Samson vertrokken naar *de Ware Tijd*, waar "iedere goeie journalist wil werken".

Een buitenlandse opleiding of stage zou kunnen helpen de kwaliteit te verhogen. Er zijn contacten met opleidingen in het Caribisch gebied.¹² Een aantal studenten heeft in Cuba en Brazilië gestudeerd.¹³ Vanwege de oriëntatie van Suriname op Nederland en de Nederlandse taal – Suriname is lid van de Nederlandse Taalunie – zou ook een stage in Nederland voor de hand liggen. Daarvoor ontbreekt echter vaak het geld. Wel heeft de AHKCO onlangs afspraken gemaakt met Nederlandse mediabedrijven en journalistieke opleidingen voor het opzetten van een praktijkcentrum in Suriname, waar journalistieke trainingen en praktijklessen verzorgd zullen worden. Vier Surinaamse studenten lopen binnenkort stage bij de Wereldomroep; de hoop is dat er ook stages bij Nederlandse gedrukte media gevonden worden.¹⁴

Anders dan in Nederland is de instroom van academisch geschoolde journalisten in de Surinaamse journalistiek zeer gering, waarschijnlijk omdat academici hun opleiding elders beter te gelde kunnen maken. *Times of Suriname* is met zijn *research-unit* de enige krant die een gerichte poging doet academisch geschoolden te interesseren voor onderzoeksjournalistiek.¹⁵ Maar voor het overige is onderzoeksjournalistiek een ondergeschoven kindje in de Surinaamse pers: tijdrovend en dus duur.

Het schamele redactionele kwaliteitsniveau bij de kranten heeft alles van doen met de economische situatie. De journalistensalarissen zijn uiterst bescheiden. Veel jonge redacteuren verdienen nog geen duizend Surinaamse dollar per maand, wat omgerekend zo'n 250 euro is.¹⁶ Ter vergelijking: een kleuterleidster begint met een bruto-maandsalaris van ongeveer zevenhonderd dollar. Heel ervaren journalisten kunnen opklimmen tot drieduizend dollar per maand. Dat veel, al dan niet fulltime, journalisten daarnaast een andere baan hebben, is voor hen dan ook bittere noodzaak. Een bedenkelijk effect voor de journalistieke normen en waarden in het land is dat de bijbaan er niet zelden een is als ambtenaar bij diezelfde overheid die de journalist voor zijn krant kritisch zou moeten volgen. Nita Ramcharan merkt op dat er journalisten zijn die hun taak als omroeper of verslaggever combineren met het maken van reclame. "Eerst hoor je ze in een reportage, even later prijzen ze shampoo aan."

Toekomstplannen

Mooie plannen voor de toekomst zijn er bij de vier Surinaamse kranten volop, maar het lot daarvan zal sterk afhankelijk zijn van de economische conjunctuur. Alle dagbladen ontlenen het grootste deel van hun inkomsten aan advertenties. *De Ware Tijd*, van de vier het meest gevarieerde advertentiemedium, hanteert een uniform tarief voor alle adverteerders en sluit geen speciale deals. Andere kranten doen dat wel. *Dagblad Suriname* bijvoorbeeld biedt *packages* aan waarbij tegen een gereduceerd tarief bij krant, radio en tv geadverteerd kan worden.

De jongste kranten, *Dagblad Suriname* en *Times of Suriname*, experimenteren met nieuwe vormgeving en nieuwe rubrieken, waarmee ze al een deel van de lezersmarkt hebben afgesnoept van *de Ware Tijd* en *De West*. Die laatste krant, de kleinste van de vier dagbladen, moet volgens directeur Findlay "een survivalstrategie in afwachting van betere tijden" voeren. Hij houdt bestaande machines en computer-

apparatuur met kunst- en vliegwerk gaande, want grote nieuwe investeringen zitten er voorlopig niet in. *De Ware Tijd* probeert de eigen positie weer te verstevigen. Men heeft onlangs geïnvesteerd in een kleurenpers, wil meer geld steken in een betere distributie en overweegt speciale internetredacteuren aan te trekken. Uitgever Jong Tjien Fa gelooft trouwens dat adverteerders behalve naar het oplagecijfer ook naar de journalistieke betrouwbaarheid van de krant kijken, als ze beslissen waar hun boodschap te plaatsen. Nog steeds geldt *de Ware Tijd* als dé kwaliteitskrant van Suriname.

Times of Suriname, de krant die dankzij de persoonlijke rijkdom van eigenaar Dilip Sardjoe commercieel minder kwetsbaar is, wil nog meer gaan investeren in journalistieke kwaliteit, met name door meer pagina's met achtergrondverhalen te brengen. Ook probeert deze krant met Engelstalige pagina's andere groepen lezers aan zich te binden. Pierkhan wenst met zijn *Dagblad Suriname* binnen een paar jaar nog zeven tot acht procent van de markt te veroveren op zijn concurrenten. "Dan is de rek eruit."

Alle vier de Surinaamse kranten zijn dagelijks geheel of gedeeltelijk online te lezen en willen hun service op het internet nog uitbreiden. Dat heeft alles van doen met de fysieke verspreiding van de Surinaamse gemeenschap over Suriname en Nederland. Tachtig à negentig procent van de internetlezers woont in Nederland of op de Nederlandse Antillen. In Suriname zelf kunnen de online-edities de papieren kranten nog nauwelijks versterken. Wel zijn er mogelijkheden om adverteerders in Nederland te interesseren voor de groep Surinaams-Nederlandse online-lezers.

In rijke en hoog ontwikkelde landen als Nederland hebben betaalde papieren kranten het moeilijk om te overleven en zijn de dagbladen dan ook naarstig op zoek naar nieuwe journalistieke formules om aantrekkelijk te blijven voor een groot publiek met een snel veranderend leesgedrag. Ook de Surinaamse pers zoekt op vergelijkbare wijze naar antwoorden op de ontlezende concurrentie van radio en televisie.

Veerkracht

Veel kranten in Nederland zijn gefuseerd en daarmee als zelfstandig en journalistiek onafhankelijk bedrijf verdwenen. Maar in het veel minder welvarende Suriname¹⁷ bestaan er vier dagbladbedrijven die elk geheel zelfstandig een krant samenstellen, drukken en distribueren. Het is iets dat bij menig Nederlands journalist – die met weemoed denkt aan de geur van drukinkt in eigen huis – afgunst zal wekken.

Die vier journalistiek en economisch onafhankelijke kranten vormen het voorlopige saldo van Suriname's rijke persgeschiedenis. Ondanks alle problemen vertoont de Surinaamse dagbladsector dan ook een geruststellende veerkracht. Die schuilt helaas niet zozeer in een zelfverzekerde klasse van kundige journalisten, als wel in de gedrevenheid van de uitgevers, eigenaren en hoofdredacteuren om hun medium in stand te houden, te moderniseren en zo bij te dragen aan de ontwikkeling van hun land. Ze doen dat ondanks het feit dat kranten in Suriname, zoals George Findlay het zegt, "geen vetpot zijn en dat ook nooit zijn geweest". Het is op zijn Surinaams gezegd hosselen.

Paradoxaal genoeg zijn het diezelfde uitgevers die nog te weinig investeren in journalistieke kwaliteit om hun kranten naar een hoger plan te tillen. Betere sala-

rissen en arbeidsvoorwaarden zouden het voor afgestudeerden van de journalistenopleiding en voor universitair geschoolden aantrekkelijker maken om bij de krant te werken. De hamvraag is: willen uitgevers dat en zijn lezers bereid iets meer te betalen voor een hogere kwaliteit.

Ook de journalistieke afdeling van de AHKCO zal moeten investeren in de kwaliteit van de opleiding om studenten te kunnen afleveren die zijn toegerust voor de praktijk. En de Surinaamse Vereniging van Journalisten zal nog luider en overtuigender moeten aandringen op betere scholing. Met het kwalitatieve niveau van de journalistiek staat niets meer of minder op het spel dan de ontwikkeling van de democratie in Suriname. Die kan immers niet zonder een geschoold journalistiek gilde, dat op professionele wijze de overheid en andere verantwoordelijken controleert door onafhankelijk feitenonderzoek en kritische analyses.